התם גברא בר תשלומין הוא ושיעבודא דגר הוא דקא פקע והא איכא פאה דרחמנא אמר °לא תכלה פאת וגו' לעני ולגר תעזוב אותם וגו'" (א) דמשכחת לה בקיימו ולא קיימו ביטלו ולא ביטלו *דתנן *מצות פאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה מפריש מן העומרין לא הפריש מן העומרין מפריש מן הכרי עד שלא מירח, מירחו מעשר ונותן לו כדרבי ישמעאל דאמר *אף מפריש מן העיסה, ולר' ישמעאל נמי משכחת לה דאכל עיסה? אלא "זאת ועוד אחרת" אהא אבל אונס לא, דהיכא אמרינן 'על דעת רבים אין לו הפרה' לדבר הרשות 'אבל לדבר מצוה יש לו הפרה כי הא *דההוא מקרי דרדקי דהוה פשע בינוקי אדריה רב אחא ואהדריה רבינא דלא אשתכח דדייק כוותיה: והאוכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים וכו': אמר רב יהודה 'האי מאן דאכל 'ביניתא דבי כרבא' מלקינן ליה משום °שרץ השורץ על הארץ" ההוא דאכל ביניתא דבי כרבא ונגדיה רב יהודה *אמר אביי °אכל פוטיתא לוקה ארבעה נמלה לוקה חמש משום "שרץ השורץ על הארץ" 'צרעה לוקה שש משום °שרץ העוף". אמר רב אחאי 'המשהה את נקביו עובר משום °לא תשקצו" אמר רב ביבי בר אביי 'האי מאן דשתי בקרנא דאומנא קא עבר משום לא תשקצו. אמר *רבא בר רב הונא 'ריסק תשעה נמלים והביא אחד חי והשלימן לכזית לוקה ו': ה' משום בריה ואחד משום כזית נבילה *רבא א"ר יוחנן אפילו שנים והוא רב יוסף אמר *אפילו אחד והוא ולא פליגי הא ברברבי והא בזוטרי: אבל טבל ומעשר ראשון כו': אמר רב 'אכל טבל של מעשר עני לוקה, כמאן? כי האי תנא דתניא *אמר ר' יוסי יכול לא יהא חייב אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עיקר, הורם ממנו תרומה גדולה ולא הורם ממנו מעשר ראשון, מעשר ראשון ולא מעשר שני ואפי' מעשר עני מנין? ת"ל °לא תוכל לאכול בשעריך וגו'" ולהלן הוא אומר °ואכלו בשעריך ושבעו" מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני ואמר רחמנא 'לא תוכל' *אמר רב יוסף כתנאי *ר"א אומר אין צריך לקרות את השם על מעשר עני של דמאי וחכ"א

קורא

ויקרא כג · ויקרא יא · דברים יד · ויקרא כ · דברים יב · דברים טו

התם גברא בר תשלומין הוא · כשסרפו ולא נתחייב מלקות בביטול זה והאי דלא משלם משום דשיעבודא דגר קא פקע לאחר זמן: תעזוב אותם · וקא סבר תעזוב לאחר עבירת הלאו משמע לא תכלה ואם כליתה תעזוב אותם: משכחת לה בביטלו · כגון שטחן הורה אורחא החטין דתו לית ליה לקומיה לעשה שהרי קמח בשיטי כדתניא דבעודן חטה היא מחייבו ליתנה אבל אם טחנן לא: מירחו · ונתחייב במעשר מעשר תחלה את הכרי ואחר כך טוחן לו הפאה שלא להפסיד את העני שהלקט והשכחה והפאה פטורין מן המעשר וזה הביאן לידי חיוב: אבל לדבר מצוה · כגון הכא דכל ימיו בעמוד והחזיר קאי יש לו הפרה: דהוה פשע ביטקי · מכה אותם יותר מדאי: אדריה רב אחא · שלא ילמד עוד תינוקות: ביניתא דבי כרבא · תולעת הגמלאת בכרוב שקורין ליי"א: אכל פוטיתא · בלע שרץ המים: לוקה ארבעה · שני לאוין כתובין בשרץ המים אחד בתורת כהנים (יא) ואחד במשנה תורה (יד) ושני לאוין כתובין בשרץ סתם (*ולא) תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם ומשמע בין שרץ המים בין שרץ הארץ הרי ד': נמלה · בלע נמלה חיה הואיל ובריה שלימה היא אכילתה בכל שהוא ולוקה חמש שני לאוין הכתובין בשרץ סתם כמו שפירשתי ושלשה לאוין הכתובין בשרץ הארץ בתורת כהנים: צרעה לוקה שש · חמש משום שרץ הארץ ואחד משום שרץ העוף דכתיב במשנה תורה (יד) וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו אבל "לא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף וגו'" הכתוב בפרשת קדושים תהיו אינו מן המנין דלאו בשרץ כתיב ואע"ג דכתיב ביה "אשר תרמש האדמה" לשון בריות גדולות הוא ושרץ לשון קטנה ונמוכה שנגררת בהלוכה בקושי ונראית כרוחשת: בקרנא דאומנא · מקיזי דם בקרן במצילה: ריסק · מיעך וכיתת וביטלן מתורת בריה: משום כזית נבלה · *שכשבולעו הוא מת ומצטרף לכזית נבלה: אפילו שנים · מרוסקין והוא אם גדולים הן להיות כזית בין שלשתם כדמפרש ואזיל ולא פליגי: טבל של מעשר עני · שהופרשו כל מעשרותיו חוץ מזה לוקה ואע"ג דמעשר עני אין בו קדושה שהרי לזרים נאכל ובכל מקום אפ"ה טביל: מה להלן מעשר עני · דכתיב לגר ליתום ולאלמנה ובענינא דשנה השלישית אף בשעריך האמור כאן יש ללמוד ממנו מעשר עני וה"ק לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר בתוכו שכתב בו בשעריך: אין צריך לקרות את השם · [דאמרינן] (סוטה דף מח·) דיוחנן כה"ג שלח בכל גבול ישראל וראה את עמי הארץ חשודין על המעשרות חוץ מתרומה גדולה אמר להן לישראל בניי כשם שהתרומה במיתה כך הטבל במיתה עמד ותיקן הלוקח מעם הארץ יפריש כל המעשרות ומעכבן לעצמו ואוכל מעשר ראשון שהרי מותר לזרים ומעשר שני אוכלו בירושלים ואם שנת מעשר עני היא נחלקו ר' אליעזר וחכמים וקאמר ר' אליעזר דלא מיבעי אפרושי מספק דלא צריך אלא אפילו לקרות עליו את השם ולומר מעשר עני של כרי זה יהא בצפונו או בדרומו נמי לא צריך:

קורא

דא"כ מאי פריך והרי משכונו של גר ומת הגר ומשני התם גברא בר תשלומין ושיעבודא דגר פקע ומאי שנא הא כיון דלא משלם א"כ ביטלו ונילקי וליכא נמי שתי רשעיות לכן נ"ל כדפירשתי כיון דגברא בר תשלומין וכל אימת דמשלם לא לקי הלכך לא משכחת ליה ביטלו אבל קשה לר"ל מיהא משכחת שפיר קיימו ולא קיימו כשב"ד הזהירו להחזיר ואומר שלא יחזיר ונראה למורי דודאי הכי נמי דמשכחת לה לר"ל אבל לרבי יוחנן דאמר זאת ועוד אחרת ותו לא הוא דאמר לטעמיה ביטלו ולא ביטלו אבל לר"ל משכחת לה שפיר *בהדירה (ב) והשבת העבוט אבל קשה דמשמע דמקשה פריך שפיר *וקיימו נקט אגב גררא: **ביניתא** דבי כרבא · פי' הקונט' תולעת הגמלאת בכרוב ונקר' ליי"א וקשה דמאי קמ"ל פשיטא דשרץ גמור הוא ופר"ת ביניתא כמו דג קטן הנמצא במחרישה* וקמ"ל דאע"ג (ג) דנמצא במים היה מותר לפי שיש לו קשקשים אפ"ה לוקה אע"ג דאי הוי במים טהור: **ריסק** ט' נמלים ואחד חי · פי' שלם אבל ודאי הוה מת דאי ר"ל חי ממש א"כ היאך משלים לכזית נבילות וא"ת ול"ל שיהא שלם בכזית ממנו לילקי משום לאו דשרצים דלכך אתא אכילה דשרצים לומר דאי אוכל כזית הרבה ואכל חד (ד) זית חייב דליכא למימר דאתא לומר דבעינן דאית ביה כזית ולעונש בעינן שיהא שלם דהא ליתא דנמלה כל שהוא חייב א"כ על כרחך אכילה אתא למידרש היכא דאוכל ה' זיתים או ד' ואכל חד (ה) מינייהו דחייב וי"ל לכך נקט אחד שלם דאיכא לאוי דשרצים דלא נכתבו בלשון אכילה ומאותם לא ילקה עד שיאכל הבריה שלימה אבל ודאי היכא דכתיב ביה לאו בלשון אכילה לקי אף כשהבריה אינה שלימה אבל קשה היכא יצטרף אותו שלם לכזית נבילות והלא אין איסור נבלה חל עליו דה"נ אמר במס' מעילה פרק קדשי מזבח (דף טז· ושם) דאין איסור נבילה חל על איסור (נבלת) בהמה טמאה וי"ל דהכא אתיא כמאן דאית ליה איסור חל על איסור דאיכא מאן דאמר התם דלאכילה נמי מצטרפין ללקות משום נבלה טמאה וטהורה ואע"ג שאין (ו) איסור כולל ולא איסור מוסיף והטעם משום דמלינו דאיסור נבלה חל על איסור דחלב ואפילו למאן דלית ליה איסור חל על איסור כלל אמרינן נמי דטמאים מצטרפין מהאי טעמא [וע"ע תוס' חולין לו: ד"ה ור' יהודה]: **ואפילו** שנים והוא · וא"ת ומאי חידוש הוא בשנים יותר מבשלש כיון דבשנים [והוא] אוכל כזית וי"ל דקמ"ל רבותא טפי דכיון דעתה כשהוא חי שלם משלימו לכזית אע"פ שאם היה מרוסק כמו האחר לא היה משלימו לכזית אבל בט' נמלים דאיכא סגי אפילו נתרסקו כולם היה משלים שיש מהם הרבה: **ולא** פליגי הא ברברבי הא בזוטרי · פי' ברברבי אחד והוא ולא ידענא (ז) כיון דנחית להכי לימא בחד לבד לוקה שש משום בריה ומשום כזית נבלה ושמא לא שכיח דבחד אוכל כזית:

ורבנן

עין משפט
נר מצוה

לד א מיי' פ"א מהל' מתנות עניים הל' ב סמג לאוין רסד:

לה ב מיי' שם הל' ג והלכה ה:

לו ג מיי' פי"ז מהל' שבועות הלכה ח סמג לאוין רמח טוש"ע י"ד סי' רכח סעיף כח:

[נ"ל בגזלה בהדירה מהרש"א]

גירסת רש"א שפיר לתרוייהו כו'

לז ד מיי' פ"ב מהל' מאכלות אסורות הל' יד סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סי' פד סעיף ו:

[וכ"כ בערוך בערך ביניתא בשם בשאלתות ודע דבשאלתות שלפנינו לא מצאתי]

לח ה מיי' שם הל' כג [וכרב אלפס חולין סוף פ"ג וביאור ארוך בא דף רסב.]:

לט ו מיי' שם הל' כד:

מ ז מיי' שם פי"ז הל' לא ופ"ד מהל' דעות הל' ח סמג לאוין קמח טוש"ע א"ח סי' לב סעיף ב בהג"ה וסי' ג סעיף יז [וכרב אלפס ברכות פרק ג דף טו:]:

מא ח מיי' שם הל' כט סמג שם טוש"ע י"ד סי' קטז סעיף ו [וכרב אלפס שם]:

מב ט מיי' פ"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה כה:

מג י מיי' שם פ"י הל' כ:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומשכחת לה: (ב) תוס' ד"ה (נפ"א) התם וכו' בהדירה יגזלה והשבת הפנים אבל קשה דמשמע דמקשה פריך אף לר"ל מדנקט קיימו ולא קיימו וי"ל דלא פריך אלא לר' יוחנן אבל לר"ל אתא שפיר וקיימו נקט אגב גררא כצ"ל: (ג) ד"ה ביניתא וכו' דאף על גב דהיכא דנמצא במים וכו' דאי הוה במים הוה טהור: (ד) ד"ה ריסק וכו' חד כזית חייב וכו' דהא ליתא דכיון דנמלה: (ה) בא"ד ואכל חד כזית מינייהו וכו' אחד שלם משום דאיכא: (ו) בא"ד ואע"ג שאין בו לא איסור כולל: (ז) ד"ה ולא וכו' דכיון דנחית:

◆

גליון הש"ס

גמ' אכל פוטיתא. עיין מ"ק דף כ ע"ב תוס' ד"ה חייב: רש"י ד"ה משום כזית נבילה שכשבולעו הוא מת. עיין חולין דף קב ע"ב ברש"י ד"ה בחיי ואולי י"ל דנמלה זוטרא חיותיה ומת בשעת בליעה אבל צפור אלים חיותיה:

מסורת הש"ס

ב"ק נד. סנהדרין פח. תמורה ו.

גיטין לו. [בכורות מו.]

[נ"ל אבן]

פסחים כד. עירובין כח.

[נ"א רבה]

[נ"ל רבה]

[נדפס אני רב יוסף אמר ר' יוחנן]

יבמות סו.

[נדרים פד. ע"ש]

נדרים פד. דמאי פ"ד מ"א

תת נושא
נדר שאין לו הפרה

נושא
מלקות על אכילת שקצים

נושא
טבל של מעשר עני
(פירות שאין
מעשר עני
לא הפרשו)